

תבונות

הגות עיון ופשט
משיעורי

הג"ר דוד לייבל שליט"א

נערך ע"י תלמידיו

תכלית התורה והבריאה

בשבת זו אנו מתחילים מחדש בקריאת ספר התורה. במאמרנו זה נעמוד על ביאור יסודי במהותה ומטרתה של התורה ומצוותיה בחיינו.

רש"י פותח את פירושו על התורה בדברי המדרש הידועים:

אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא 'מהחודש הזה לכם', שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל, ומה מעם פתח בבראשית. משום 'כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים', שאם יאמרו אומות העולם לישראל ליסמים אתם, שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם כל הארץ של הקדוש ברוך הוא היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נמלה מהם ונתנה לנו: (תנחומא יא)

בבסיס שאלתו של רבי יצחק מונחת ההבנה כי התורה במהותה היא ספר חוקים ועל כן מן הראוי היה לפתוח בפסוקים בעלי אופי הלכתי, חוקי ומעשי, וקושייתו היא, מדוע אפוא התורה פותחת בסיפור בריאת העולם.

אך צריך ביאור מהו אם כן התירוץ בכך שהתורה פתחה בבראשית לתת הצדקה לאחיזה שלנו בארץ ישראל? מדוע ההצדקה על האחיזה שלנו בארץ ישראל היא אשר אמורה לפתוח את ספר התורה ולא המצוות?

צורת כתיבת התורה

מן הראוי יהיה בלימוד ראשיתה של התורה לעיין במהותה ועניינה, האם היא באה להשמיענו חוקים ומצוות בלבד או מעבר לכך.

הדבר הפשוט והברור הוא שהתורה לא באה ללמדנו מאורעות היסטוריים גרידא. הקביעה של חז"ל ש'אין מוקדם ומאוחר בתורה' מורה מעל כל ספק כי סיפור המאורעות אינו עומד בבסיס מטרת הספר, אם עניינה של התורה הוא סקירת ההשתלשלות ההיסטורית של תולדות עמנו ודאי שהתורה הייתה נכתבת לפי סדר המאורעות.

מנגד, לא נוכל לומר כי התורה באה ללמדנו רק חוקים ומשפטים, שכן, התורה כולה וספר בראשית בפרט מלאים בסיפורי התרחשויות מפורטים, חלקם אפילו אינם עוסקים בתולדותיהם של עם ישראל, כמו מעשי אדם הראשון, קין והבל, נח ובניו, ואף בחלק ניכר מן הסיפורים העוסקים בעם ישראל, אין הוראות וציוויים כלל.

מהו אפוא המכוון במבנה המיוחד של ספר התורה בצורה זו בה המצוות והחוקים נמסרו יחד עם 'סיפורים'?

תכלית מצוות התורה

התורה במבנה המיוחד שלה המשלב את החוקים וההוראות יחד עם דברי ימי עולם פותחת בפנינו צוהר להבין את מהותה האמיתית. התורה, בחוקיה ומצוותיה לא מבקשת מהאדם להתנהג בדרך המנותקת מהחיים עצמם. רצון התורה הוא שהאדם ישתמש במצוות ובחוקים כדי לבנות נכון את ארחות חייו ולהטמיע את ערכי התורה ועבודת ה' בתוך חיי המעשה עצמם.

לכשנתבונן, הסיפורים המופיעים בתורה, החל מהסיפורים על אדם הראשון, נח, האבות והאמהות הקדושים, השבטים, ועד משה, אהרון, מרים וכו', לקוחים מתוך הוויית 'החיים עצמם'. אנו מוצאים כמעט בכל המאורעות הנזכרים בתורה את המורכבות של עבודת ה' בתוך חיי המעשה. לא בכדי התורה מספרת על התמודדויות, נסיונות, חטאים, טעויות, ומעשים מורכבים שיש בהם כמה צדדים, גם של אבות האומה הנעלים והקדושים ביותר. התורה פותחת בחטא אדם הראשון, נח ובניו, וממשיכה בנסיונותיו של אברהם אבינו, צחוקה של שרה, יחסי שרה - ישמעאל - הגר, יחסי יצחק ועשו, יעקב ועשו, - גניבת הברכות ופחדו של יעקב מעשו ויחסיו עם לבן, נישואי יעקב ולאה - יעקב ורחל, החלפת יצועי יעקב ע"י ראובן, מכירת יוסף, מעשה יהודה ותמר, משה ואהרן במי מריבה, חטאה של מרים, וכמובן חטאיהם של העם, חטא העגל, חטא המרגלים, המתלוננים, המקושש, קורח ועדתו, זמרי בן סלוא והמדיינית, חטא פעור ובנות מואב, וכו'. למעשה אין כמעט דמות המוזכרת בתורה בלא שמסופר עליה נסיון, התמודדות, או חטא. - למותר לציין שאין לנו השגה בדקויות אלו, אך לא ניתן להתעלם מן העובדה שאין אנו מוצאים בתורה סיפורים מלאי הוד על 'מלאכים' מושלמים שלא נכשלים באתגרי העולם, אלא להיפך, דווקא הסיפורים המצויים הם של החיים עצמם עם כל המורכבות הכרוכה בכך.

נראה שכוונת התורה בזה היא ללמדנו את היסוד שהזכרנו כמה פעמים והוא: 'וחי בהם'. אין כאן שתי מערכות מקבילות, הכל משולב יחד בתורה, קיום החוקים והמצוות תוך התמודדות עם מאורעות החיים ומהמורותיהם. כך התורה עצמה נמסרה, וכך עלינו לנהל את חיינו ולעבוד את ה'. היהודי אינו מצווה לפרוש מענייני הגשם והעוה"ז ולהפוך למלאך. אדרבה, עליו לקחת את מה שיש בעולם הזה ולקדש את החומר בתוך החיים עצמם. עבודת השם אינה מסתכמת בבית הכנסת ובבית המדרש, העבודה היא גם ובעיקר בתוך חיי המעשה, באכילה, בשינה, במשא ומתן, בחריש ובקציר, הכל צריך להיות מכוון לרצון השם. זהו הלקח הברור ביותר הנלמד מהאופן בו כתובה התורה.

תכליתה של ארץ ישראל

כעת נשוב לדברי המדרש שהביא רש"י. אך קודם לכן ניתן את דעתנו לעובדה כי ארץ ישראל מובטחת כבר לאברהם אבינו בברית בין הבתרים - בערש לידתה של האומה, ומזכרת רבות בתורה כתכלית כל יציאת מצרים והליכתם במדבר. מדוע ארץ ישראל חשובה כל כך?

התשובה היא, כי התכלית של הארץ המובטחת היא, כפי שהדבר חוזר על עצמו כמה פעמים בתורה, שיהיה מקום מיוחד לעם כולו בו מתנהלים כל חיי המעשה על פי חוקי התורה. מדינה שחוקיה הם חוקי התורה מהווה את תכלית השלמות משום שבאופן זה הוויית החיים כולה מכוונת לעבודת ה'.

כח מעשיו הגיד לעמו

זהו עומק דברי רבי יצחק בתשובתו. אכן הוקשה לו, מדוע התורה בנויה בצורה המשלבת את החוקים והמצוות עם דברי ימי עולם ואינה פותחת בציווי הראשון אותו נצטוו עם ישראל, הלא התורה נועדה ללמדנו את מצוות ה'? תשובתו של רבי יצחק על כך היא, שהטעם התורה פותחת בבריאת העולם הוא כדי להעמיד את האופן והתכלית הרצויה כפי שביארנו. התכלית בכל בריאת העולם היא לקיום התורה ומצוותיה בתוך חיי המעשה, וזה יתקיים באופן הרצוי והראוי ע"י שלטון התורה בארץ ישראל. לכך זהו הפסוק המופיע בראשית של התורה, ללמדנו שהארץ שלנו ושזוהי תכלית הבריאה, כי רק כך יתקיים רצון התורה של עבודת השם בשלמות הרצויה.

כך רבי יצחק מבאר את עומק כוונת הפסוק 'כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים', הנתינה של נחלת גוים - ארץ ישראל לעם ישראל, המלמדת על התכלית הנרצית בקיומם של חיים בהם כל הוויית החיים מכוונת לעבודת ה', הרי היא מורה לעמו את כח מעשיו - את תכלית מעשיו בבריאת העולם.

העלון יוצא לאור על ידי מכון 'תבונות', רח' יהודה הלוי 10 בני ברק

הארות והערות ולקבלת תכנים נוספים ניתן לפנות במייל: office@tvunot.net

לקבלת העלון במייל a@tvunot.net